

Dr Ljubo Pavićević

Poljoprivredni institut — Titograd

Ogledi sa krompirom u planinskom rejonu Crne Gore 1975-1980.

Krompir je za planinsko područje Crne Gore najznačajnija kulturna biljka poslije jaroga ječma. Služi ne samo za ishranu u domaćinstvima i lokalno tržište nego se i izvozi u neke susjedne krajeve. Pored toga, cijelo je brdsko-planinsko područje Crne Gore veoma povoljno i za proizvodnju zdravog kvalitetnog sjemena krompira, kojim se, uz dobru organizaciju proizvodnje, prometa i transporta, mogu snabdijevati i neke naše udaljenije oblasti, pa čak i neke mediteranske zemlje, koje nemaju povoljne geografsko-ekološke prilike za proizvodnju toga sjemena.

Naše brdsko-planinsko područje smatra se krajnjom južnom geografsko-ekološkom zonom u Evropi za proizvodnju kvalitetnog sjemena krompira, prirodnom sadnjom u proljeće, a njegovo gašenje u ovom rejonu ima već i znatnu tradiciju posebno cijenjene i omiljene kulturne biljke.

Krompir je u Crnu Goru dospio i uveden u kulturu u doba vladavine Petra I krajem 18. vijeka. Brzo se proširio, najprije u katunskoj nahiji, a potom i po čitavoj Crnoj Gori. Spasio je od gladi mnoge ljude i porodice, kao što je to bilo nemnogo prije toga, gotovo u svim zemljama Zapadne i Srednje Evrope.

Krompir je u Crnoj Gori trajno poljska kultura, a tek u novije vrijeme na Primorju i u neposrednoj okolini većih gradova i baštenska. Njegovom unapređivanju ne pridaje se u nas ni do danas potrebna pažnja, i pored toga što Poljoprivredni institut u Titogradu već godinama ispituje u sortnim mikro i makro ogledima u brdsko-planinskom području, od Lovćena do Pljevalja i Plava, brojne visokorodne sorte, mahom holandskog, njemačkog i češkog porijekla, i što određenim povremenim mjerama, posebno nabav-

kom kvalitetnog sjemena i savjetima o primjeni savremene agrotehnike i o zaštiti kulture, utiče na njegovo unapređivanje, ponajviše u blizini povremenih oglednih polja — u Lovćenu, na Krnovu, na Jezerima, u Pljevljima i nekim drugim mjestima. Takav rad je sve do danas gotovo jedini oblik unapređivanja ove kulturne biljke u navedenom rejonu proizvodnje.

Mi ni do danas, nakon više od 40 godina razvoja naučno-istraživačkog rada u poljoprivredi Crne Gore, nemamo odgovarajućeg kadra, osposobljenog i voljnog da se sa potrebnom naučnom ozbiljnošću i savremenim metodama bavi unapređivanjem ove kulturne biljke. To je, smatramo, odista jedan od glavnih razloga stagnacije, da ne kažemo, u nekim krajevima, i nazadovanja njene proizvodnje.

Sve veći privredni značaj i naučni interes za proizvodnju krompira, ne samo u brdsko-planinskom području nego i u Primorju i drugim južnim krajevima Crne Gore — upravo sve od Bojane do Neretve i Zlatibora — zahtjeva neodložno formiranje jedne specijalizovane institucije koja bi se bavila unapređivanjem te proizvodnje.

Sve veći privredni značaj i naučni interes za proizvodnju krompira, ne samo u brdsko-planinskom području nego i u Primorju i drugim južnim krajevima Crne Gore — upravo sve od Bojane do Neretve i Zlatibora — zahtijeva neodložno formiranje jedne specijalizovane institucije koja bi se bavila unapređivanjem te proizvodnje.

— — —

Naš rad sa ovom kulturom u vrijeme od 1975—1980. zapravo je nastavak poslijeratnih, pretežno uzgrednih ispitivanja koja smo obavljali rukovođeni više željom da nešto поближе saznamo o istoriji kulture ove biljke, njenom značaju i osobinama domaćih i nekih novih sorata nego spremnošću da možemo valjano razmatrati ta pitanja i uticati razumno na unapređivanje proizvodnje krompira.

Tako su 1975. postavljeni dva uporedno sortna ogleda — na imanju Stanice za stočarstvo u Jezerima i na imanju Poljoprivrednog dobra u Pljevljima. Pored ovih postavljen je i jedan agrotehnički ogled kod iste stanice na Jezerima.

Ogled na Jezerima imao je 17 sljedećih sorata: *Marijke, Saturna, Sirtema, Humalda, Ostara, Patrones, Eba, Civa, Resy, Tombola, Saskia, Emergo, Tanja, Spartan, Amigo, Wissa* i *Parel*. a u Pljevljima 8: *Patrones, Desire, Eba, Tombola, Ostara, Saskia, Emergo* i *Spartan*

Ogled na Jezerima postavljen je 21. maja u pet repeticija na parcelicama od po 12,5 m². Ispitivane sorte nikle su od 17-21. juna.

Tab. 1.

Sortni ogled - 1975.

J e z e r a

Naziv sorte	D a t u m				P r i n o s		
	Nica- nja	Počet. cvjet.	Kraj cvjet.	Zre- nja	Obr.parc. kg	mc/ha	Rang lista
1. Marijke	17.6.	23.7.	20.8.	12.9.	27,8	222,4	2
2. Saturna	17.6.	23.7.	20.8.	12.9.	20,8	166,4	7
3. Sirtena	17.6.	7.8.	23.8.	14.9.	17,4	139,3	11
4. Hamelda	21.6.	7.8.	23.8.	14.9.	19,0	153,6	10
5. Oetara	20.6.	30.7.	19.8.	11.9.	21,6	172,8	5
6. Patronas	19.6.	30.7.	19.8.	11.9.	29,0	232,0	1
7. Eba	19.6.	30.7.	25.8.	16.9.	16,6	132,8	12
8. Civa	17.6.	23.7.	25.8.	16.9.	13,6	108,8	15
9. Rasy	17.6.	23.7.	15.8.	8.9.	20,4	163,2	8
10. Tombola	18.6.	30.7.	19.8.	11.9.	21,0	168,0	6
11. Saskia	17.6.	30.7.	19.8.	11.9.	11,6	93,6	16
12. Energo	21.6.	30.7.	19.8.	10.9.	25,2	201,6	3
13. Tanja	18.6.	30.7.	19.8.	10.9.	9,8	78,4	17
14. Spartan	17.6.	28.7.	25.8.	16.9.	24,6	197,0	4
15. Amigo	18.6.	30.7.	19.8.	11.9.	14,0	113,6	14
16. Wissa	17.6.	7,8.	29.8.	19.9.	16,0	128,0	13
17. Parel	18.6.	7.8.	23.8.	14.9.	19,7	157,6	9

Veličina osnovne parcelice 12,5 m²

P l j e v l j a

1. Patronas	26.5.	2.7.	31.7.	5.9.	31,6	124,0	1
2. Desiree	26.5.	2.7.	31.7.	5.9.	23,8	95,2	2
3. Eba	25.5.	1.7.	30.7.	3.9.	22,6	90,4	3
4. Tombola	24.5.	1.7.	30.7.	3.9.	15,8	63,2	8
5. Oetara	25.5.	2.7.	31.7.	5.9.	22,0	88,0	4
6. Saskia	25.5.	1.7.	30.7.	3.9.	21,8	87,2	5
7. Energo	25.5.	2.7.	31.7.	5.9.	20,8	82,0	7
8. Spartan	26.5.	2.7.	31.7.	5.9.	21,6	86,4	6

Veličina osnovne parcelice 25 m²

Počele su cvjetati 23. jula — *Marijke* i *Saturna*, do 7. avgusta — *Sirtema*, *Humalda*, *Wissa* i *Parel*, a prestale od 15. Resy do 29. avgusta — *Wissa*. Sve su zrele od 8. — *Resy* do 19. septembra — *wissa*. Vađene su 24. septembra. Prinosa im je neujednačen — od 78,4 mc/ha — *Tanja* do 232 mc/ha — *Patrones*. Neke faze razvoja i prinose prikazuje tab. 1.

Ogled u Pljevljima postavljen je 24. aprila na parcelicama od po 25 m², takođe u pet repeticija. Iznikle su gotovo jednovremeno — 24, 25. i 26. maja, počele cvjetati 1. i 2. a prestale 30. i 31. jula i zrele od 3-5 septembra. Vađene su 19. septembra. Prinosa sorata u ovom ogledu znatno su niži nego u onom na Jezerima, od 63,20 mc/ha — *Tombola* do 124 mc/ha — *Patrones*. Njihove prinose i neke faze razvoja prikazuje tab. 1.

Agrotehnički ogled na Jezerima postavljen je sa sortama *Bintje*, *Desiree* i *Saskia* sa tri varijante đubrenja mineralnih đubriva. Upotrebljene su respektivno po varijantama sljedeće količine đubriva: 2,5, 5 i 7,5 kg kalkamona, 3,75, 7,5 i 11,25 kg superfosfata i 3,1, 6,2 i 9,3 kg kalijeve soli.

Ogled je postavljen 21. maja. Sorte su iznikle tek 17. juna, počele cvjetati *Desiree* 23. jula, *Bintje* 30. jula i *Saksija* tek 7. avgusta, a prestale — *Bintje* i *Saksia* 24. i *Desiree* 28. avgusta. Zrele su *Bintje* i *Saksia* 11. a *Diseree* 14. septembra. Vađene su 26. septembra.

Prinosa su, kao što pokazuje tab. 2, u svim kombinacijama znatno viši u sorte *Desiree* nego druge dvije a najniži su *Bintje*. Najviši ukupni prinosa su u drugoj a najniži u trećoj kombinaciji.

Tokom 1976. postavljena su takođe dva uporedna sortna ogleda na Jezerima i u Pljevljima i jedan agrotehnički na Jezerima.

Sortni ogled na Jezerima imao je 16 sorata: *Marijke*, *Saturna*, *Sirtema*, *Humalda*, *Ostara*, *Patrones*, *Eba*, *Civa*, *Resy*, *Tombola*, *Saskia*, *Emergo*, *Tanja*, *Spartan*, *Amigo* i *Parel*, a u Pljevljima 8: *Patrones*, *Desiree*, *Eba*, *Tombola*, *Ostara*, *Saskia*, *Emergo* i *Spartan*.

Ogled na Jezerima postavljen je 25. maja u tri repeticije na parcelicama od po 12,5 m². Prema nedovoljno pouzdanim podacima, sorte su iznikle 15. juna, počele cvjetati 30. jula i prestale 15. avgusta. Zrele su 20. septembra i vađene tek 11. oktobra. Prinosa su im veoma niski, što je, smatramo, posljedica pored nedovoljne brige u toku vegetacije i primjene oskudne agrotehnike, izrođeno sjeme.

Ogled u Pljevljima postavljen je 20. maja po istoj metodici kao i na Jezerima. Prinosa su i ovog ogleda veoma niski, i to: *Patrones* i *Desiree* po 60,80, *Emergo* 70,40, *Ostara* 72,00, *Tombola* 88, *Eba* 90,40, *Saskia* i *Spartan* po 92,60 mc/ha.

Tab. 2. Agrotehnički ogled 1975. - J e z e r a

I kombinacija

Naziv sorte	D a t u m				P r i n o s		
	Nica- nja	Počet. cvjet.	Kraj cvjet.	Zre- nja	Obr. parc. kg	mc/ha	Rang lista
1. Bintje	17.6.	30.7.	24.8.	11.9.	13,0	104,0	3
2. Desiree	17.6.	23.7.	28.8.	14.9.	44,6	356,8	1
3. Saskia	17.6.	7.8.	24.8.	11.9.	13,8	110,4	2

II kombinacija

1. Bintje	17.6.	30.7.	24.8.	11.9.	13,8	110,4	3
2. Desiree	17.6.	23.7.	28.8.	14.9.	47,0	376,0	1
3. Saskia	17.6.	7.8.	24.8.	11.9.	16,0	128,0	2

III kombinacija

1. Bintje	17.6.	30.7.	24.8.	11.9.	11,4	91,3	3
2. Desiree	17.6.	23.7.	28.8.	14.9.	38,4	307,2	1
3. Saskia	17.6.	7.8.	24.8.	11.9.	17,0	136,0	2

Velicina osnovne parcelice 12,5 m²

Poplave početkom avgusta koje su djelimično na oglednim parcelicama sprale površinske slojeve i odnijele ih sa krtolama, uzrok su što ovogodišnji prinosi ovog ogleda nijesu mogli biti realno prikazani.

Agrotehnički ogled na Jezerima postavljen je i ove kao i prethodne godine u tri kombinacije sa istim sortama, dozama đubrenja i na jednakim površinama.

Ogled je postavljen 25. maja. Biljke su iznikle 15. juna, počele cvjetati 15. jula i prestale 10. avgusta. Vađene su 29. oktobra.

Prva kombinacija je rodila u mc/ha: *Bintje* 80, *Desiree* 141,60 i *Saskia* 48, druga *Bintje* 85,60, *Desiree* 200 i *Saskia* 54,40 i treća: *Bintje* 85,60, *Desiree* 152 i *Saskia* 77,60.

Kao što se vidi, i ove godine se od ispitivanju kombinacija najbolja pokazala druga, a od sorata *Desiree*. Rezultati ovog ogleda pokazuju da ispitivane sorte pozitivno reaguju na različite doze i kombinacije đubrenja, koji se prilično dobro podudaraju sa odgovarajućim rezultatima u proizvodnji.

I u toku 1977. postavljena su dva uporedna sortna ogleda sa 9 sorata na Jezerima i 11 u Pljevljima. U ogledima na Jezerima bile su: *Eba*, *Vokal*, *Maja*, *Edžina*, *Resonat*, *Avanti*, *Blanka*, *Solmo* i *Enadius*, a u Pljevljima pored istih sorata još *Barka* i *Desiree*, kao standardi. Ogled na Jezerima imao je dvije a u Pljevljima tri repeticije. Oba su postavljena na plodnom, dobro pripremljenom i podubrenom zemljištu.

Ogled na Jezerima postavljen je na parcelicama dužine od po 5 a širine po 2,5 m. Obračunska parcelica za pojedinu sortu iznosila je 12,5 m² sa po 4 reda i 12 kućica u redu. Razmak između redova iznosio je 62,5 cm a između kućica u istom redu po 40 cm. Ukupna površina pojedine sorte iznosila je 25 m².

Ogled je postavljen 10. maja što se smatra optimalni rok za Jezera. Sorte su nikle jednolično, 9. i 10. juna, cvietale 13, a samo *Maja* 15. jula, i zrele: *Eba* 30. septembra a *Vokal* — 4. i *Maja* — 7. a ostale ispitivane sorte 10. oktobra. Vađene su 25. oktobra. Rod im je nedovoljno ujednačen i prilično nizak. Prinose i neke faze razvoja pokazuje tab. 3. Najrodnija se pokazala *Blanka* a najnerodnija *Eba*.

Ogled u Pljevljima postavljen je na pretkulturi povrće na parcelicama od po 25 m² površine. I u ovom ogledu svaka je parcelica imala po 4 reda sa razmakom od po 62,5 cm a između kućica u istom redu po 40. Neke podatke o ovim sortama prikazuje tab. 3.

Ogled je postavljen 14. aprila. Biljke su nikle od 19-26. maja, cvietale od 7-11. jula i zrele od 1-15. oktobra. Najranije su *Eba* i *Vokal* a najkasnija *Barka*. Vađene su 22. oktobra. Kao što pokazuje tab. 3, rod im je prilično neujednačen. Znatno je viši u *Barke* no u drugih sorata. Najniži je *Desiree*.

I 1978. vođena su dva uporedna sortna ogleda sa 10 visokorodnih sorata na Jezerima i 11 u Pljevljima. U ovogodišnjim ogledima nalazile su se iste sorte kao i u prošlim 1977. a, pored njih, u ogledu u Jezerima i *Barka*. I ove godine je ogled na Jezerima imao dvije a u Pljevljima tri repeticije. Oba su postavljena na zemljištu plodnom, dobro pripremljenom i stajskim gnjojivom podubrenom.

Ogled na Jezerima postavljen je na zemljištu tipa planinske crnice, u svemu kao i prošle godine. Zbog nepovoljnih vremenskih prilika tokom maja, postavljen je kasnije od optimalnog roka za Jezera — tek 25. maja. Ogled je iznikao gotovo istovremeno, sve

Tab. 3. Sortni ogledi 1977.
J e z e r a

Naziv sorte	D a t u m			P r i n o s				
	Nica- nja	Cvjeta- nja	Zre- nja	Rep.u kg		Obr.parc. mc/ha		Rang lista
				I	II	kg		
1. Eba	9.6.	13.7.	30.9.	19	10	14,5	116,0	9
2. Vokal	9.6.	13.7.	4.10.	25	27	26,0	208,0	4
3. Maja	10.6.	15.7.	7.10.	26	27	26,5	212,0	2
4. Eđžina	10.6.	13.7.	10.10.	18	30	24,0	192,0	6
5. Resonat	10.6.	13.7.	10.10.	24	27	25,0	204,0	5
6. Avanti	10.6.	13.7.	10.10.	20	33	26,5	212,0	3
7. Blanka	10.6.	13.7.	10.10.	26	43	34,5	276,0	1
8. Solmo	10.6.	13.7.	10.10.	16	20	18,0	144,0	8
9. Enadius	10.6.	13.7.	10.10.	21	27	24,0	192,0	7

P l j e v l j a

1. Eba	21.5.	7.7.	1.10.	30	40	44	38,0	152,0	10
2. Vokal	19.5.	7.7.	1.10.	52	41	48	47,0	188,0	6
3. Maja	21.5.	10.7.	6.10.	71	44	90	68,3	273,2	2
4. Eđžina	22.5.	10.7.	7.10.	74	49	76	66,3	265,2	3
5. Resonat	23.5.	11.7.	4.10.	57	40	43	46,6	186,4	8
6. Avanti	23.5.	11.7.	3.10.	41	35	51	43,3	169,3	9
7. Barke	24.5.	7.7.	13.10.	118	137	127	127,3	509,2	1
8. Blanka	24.5.	11.7.	8.10.	53	49	55	52,3	209,2	4
9. Solmo	25.5.	7.7.	7.10.	49	37	45	47,0	188,0	7
10. Enadius	25.5.	7.7.	7.10.	41	55	56	50,6	206,4	5
11. Desiree	26.5.	7.7.	2.10.	35	22	48	35,0	140,0	11

sorte od 25-29. juna. Biljke su cvjetale od 8-15. avgusta i zrele od 6-11. oktobra. Vađene su tek 10. novembra. Prinose i neke faze razvoja prikazuje tab. 4. Prinosi su veoma niski — najviši u *Barke* a najniži *Enadiusa*.

Ogled u Pljevljima postavljen je i ove godine na njivi čija je pretkultura bila povrće, u svemu kao i ogled na Jezerima. Postavljen je 25. aprila. Sorte su iznikle gotovo istovremeno od 19-21. maja, počele cvjetati od 30. juna do 2. jula i zrele od 11-18. septembra.

Povađene su 26. septembra. I u ovom ogledu prinosi su niski i neujednačeni. Tab. 4. prikazuje prinose i neke faze razvoja sorata. Najviši su u *Barke*, a najniži *Desiree*.

Ako uporedimo ovogodišnje prinose ogleda sa prošlogodišnjim vide se znatne razlike. U toku 1977. ogledi su izgledali znatno bo-

Tab. 4. Sortni ogledi 1978.

J e z e r a

Naziv sorte	D a t u m			P r i n o s				
	Nica- nja	Cvjeta- nja	Zre- nja	Rep.u kg		Obr.parc. mc/ha		Rang lista
				I	II	kg		
1. Eba	29.6.	15.8.	10.10.	9	4	6,5	52,0	8
2. Vokal	25.6.	15.8.	10.10.	19	12	15,5	112,4	2
3. Maja	25.6.	15.8.	9.10.	14	14	14,0	112,0	3
4. Bižina	25.6.	8.8.	6.10.	6	5	5,5	44,0	9
5. Resonat	29.6.	15.8.	11.10.	10	14	12,0	96,0	4
6. Avanti	29.6.	15.8.	10.10.	5	9	7,0	56,0	7
7. Barka	25.6.	8.8.	7.10.	17	17	17,0	136,0	1
8. Blanka	29.6.	8.8.	6.10.	5	14	9,5	76,0	5
9. Solmo	29.6.	15.8.	9.10.	4	12	8,0	64,0	6
10. Enadius	29.6.	15.8.	10.10.	5	5	5,0	40,0	10

P l j e v l j a

1. Eba	21.5.	30.6.	15.9.	27	18	15	20,0	80,0	4
2. Vokal	21.5.	30.6.	15.9.	29	18	14	20,3	81,2	3
3. Maja	21.5.	1.7.	16.9.	36	26	18	26,6	106,4	2
4. Bižina	21.5.	30.6.	16.9.	24	15	17	18,6	74,4	6
5. Avanti	21.5.	1.7.	17.9.	16	14	17	15,6	62,4	9
6. Barka	21.5.	30.6.	18.9.	35	27	20	27,3	109,2	1
7. Resonat	21.5.	1.7.	17.9.	28	15	15	19,3	77,2	5
8. Blanka	20.5.	30.6.	17.9.	19	19	10	16,0	64,0	8
9. Solmo	20.5.	2.7.	17.9.	12	18	19	16,3	65,2	7
10. Enadius	19.5.	2.7.	16.9.	13	12	14	13,0	52,0	10
11. Desiree	19.5.	30.6.	11.9.	10	10	10	10,0	40,0	11

lji nego 1978. Stoga su dali i veće prinose. Razlog su bile, prije svega, nejednake klimatske prilike u godinama ispitivanja, a posebno suša u toku vegetacije. Te 1978. razlika između pojedinih sorata — npr., *Barka*, *Edzina* ili *Blanka* — dosežu 100 i više mc/ha. Naročito je značajno da je obje godine ispitivanja u oba ogleda najveće prinose dala *Barka*, a najniže 1977. u Pljevljima *Eba*, a na Jezerima *Desiree* i *Eba*, a 1978. na Jezerima *Enadius*, *Edzina* i *Eba*, a u Pljevljima *Desiree* i *Enadius*.

Sudeći prema rezultatima ovih ogleda, reklo bi se da se *Desiree* već izrodila. Iako ovo još nijesu konačni rezultati ogleda ispitivanih sorata, dosadašnje, dvogodišnje iskustvo daje barem orijentacione podatke o tome da se ispitivane sorte ponašaju različito i da daju veoma neujednačene prinose u geografsko-ekološkim prilikama sjeverne Crne Gore ili određenije, u rejonu Durmitora i Pljevalja. Ujedno ukazuju i na to koje se od ispitivanih sorata mogu preporučiti proizvođačima za gajenje.

I 1979. postavljena su dva uporedna sortna mikroogleda sa 11 odnosno 10 sorata u Pljevljima i na Jezerima. Oba su postavljena sa istim sortama i u svemu po istoj metodici za postavljanje ogleda sa krompirom kao i prethodnih godina, tj. na parcelicama dužine od po 5 m a širine 2,5 m. Međutim, ogled u Pljevljima je propao uslijed velikih kiša i poplava 26, 27. i 28. aprila, kada su odneseni gornji slojevi zemljišta sa oglednog polja, a sa njima i krtole ispitivanih sorata.

Ogled na Jezerima postavljen je na plodnom dobro pripremljenom i podubrenom zemljištu tipa planinskih crnica, tek 30. maja.

Biljke su iznikle od 20-25 juna. Razvijale su se u toku vegetacije normalno, dok su ih u doba cvjetanja — sredinom avgusta oštetile niske temperature, koje su veoma negativno uticale na dalje faze njihova razvoja. To i jeste glavni razlog, pored djelimične izrođenosti nekih sorata, ovako niskih prinosa. Zrele su od 4-10. oktobra, kada su i vađene. Prinosi su im veoma niski, iako u tome među ispitivanim sortama postoje znatne razlike. Međutim, ako se prinosi i ovakvi kakvi su — uporede sa prinosima prethodnih godina, zapažaju se određene zakonitosti, koje mogu koliko toliko doprinijeti pravilnijoj ocjeni ovih sorata i njihovoj valjanosti za gajenje u rejonu Jezera. Prinose i neke faze razvoja prikazuje tab. 5.

— — —

Pored mikroogleda sa novim visokorodnim i kvalitetnim sortama, vođeni su 1979. i 1980. u gotovo cijelom planinskom rejonu Crne Gore proizvodno-demonstracioni ogledi sa sortom *Ostara*. Zadatak ovih ogleda bio je da se prouči mogućnost povećavanja proizvodnje krompira, gajenjem jedne tako kvalitetne visokorodne so-

Tab. 5.- Sortni ogleđ 1979.
J e z e r a

Red. broj	Naziv sorte	D a t u m		P r i n o s		Po repet.kg obr.parc.mc/ha rang lista		
		nica-nja	zre-nja	I	II		kg	
1.	Eba	20.6.	10.10.	2	1	1,5	12,0	10
2.	Vokal	20.6.	10.10.	10	13	11,5	92,0	3
3.	Maja	25.6.	4.10.	15	17	16,0	128,0	1
4.	Edžina	25.6.	4.10.	5	7	6,0	48,0	7
5.	Resonat	25.6.	9.10.	9	13	11,0	88,0	4
6.	Avanti	25.6.	10.10.	6	10	8,0	64,0	6
7.	Barka	25.6.	6.10.	10	21	15,5	124,0	2
8.	Blanka	25.6.	5.10.	8	9	8,5	68,0	5
9.	Solmo	25.6.	9.10.	4	7	5,5	44,0	8
10.	Enadius	25.6.	9.10.	2	8	5,0	40,0	9

rte u optimalnim prilikama i uslovima proizvodnje i uz primjenu odgovarajuće savremene agrotehnike, u ovoj našoj geografsko-ekološki i strategijski jedinstvenoj oblasti.

Ogledi su obje godine ispitivanja vođeni na po dva individualna gazdinstva na teritoriji opštine Nikšić, Zabljak Kolasin, Mojkovac, Pljevlja, Plav i Rožaje — svaki na po 2000 m² zemljišta.

Pri postavljanju ovih ogleda imao se u vidu i propagandni karakter, koji se ovakvim ogledima postiže među okolnim proizvođačima i prolaznicima. Stoga se nastojalo da se ogledne njive odaberu, koliko je bilo moguće, bliže naseljima i glavnim putevima, kako bi usjevi u toku vegetacije skretali na sebe više pažnje i djelovali kao očigledan primjer. U odabiranju tih njiva učestvovali su saradnici Poljoprivrednog instituta u Titogradu i Savjetodavne poljoprivredne službe opštine na čijoj se teritoriji ogled postavlja. Nakon toga ispitivane su strukture i neke druge osobine zemljišta oglednih njiva radi pravilnog đubrenja.

Proizvođačima su u ličnim kontaktima i preko savjetodavne službe opština, davana na vrijeme potrebna uputstva za obradu zemljišta, primjenu optimalne agrotehnike, postavljanje ogleda, njegu i zaštitu usjeva i sve druge mjere — od pripreme zemljišta do vadenja, spremanja i čuvanja sjemena za narednu sadnju. Postavljanju ogleda i vađenju krompira prisustvovali su redovno stručni saradnici Poljoprivrednog instituta u Titogradu.

Elitno sjeme sorte *Ostara*, nabavljeno od Stanice za unapređivanje krompira iz Nevesinja, dostavljeno je proizvođačima na vrijeme. Proizvođači su pak bili obavezni da na istoj oglednoj njivi, uz ispitivanu sortu i primjenu optimalne agrotehnike, gaje i po jednu ili dvije domaće odlike ili sorte, uz uobičajenu nisku agrotehniku. Ovo je bilo potrebno radi poređenja prinosa ove kvalitetne sorte uz primjenu optimalne agrotehnike sa prinosima domaćih odlika uz primjenu niske, uobičajene agrotehnike. Za sadnju je 1980. korišćeno sjeme proizvedeno sadnjom prethodne godine.

Gotovo su svi proizvođači postupili obje godine ispitivanja u svemu prema datim savjetima i uputstvima. Ogledi su postavljeni pravilno i na vrijeme, a primjena odgovarajuće agrotehnike i povoljne vremenske prilike u toku vegetacije omogućile su da se pozitivna genetska svojstva ispitivane sorte ispolje u punoj mjeri. Zbog toga su i rezultati u obje godine ispitivanja veoma dobri i ohrabrujući. Tab. 6 i 7. daju o ogledima neke osnovne podatke. U rubrici »prinos mc/ha« — gornja cifra prikazuje prinose ispitivane sorte a donja kontrolne domaće odlike.

Kao što pokazuju tab. 6. i tab. 7, ispitivana sorta pokazala se manje ili više u svim ogledima i na svim položajima i zemljištima veoma dobro. Ona veoma pozitivno reaguje na intenzivno đubrenje i primjenu optimalne agrotehnike. Dovoljno je ranostasna i otpor-

Red. broj	Proizvodjač	Selo, opština m.n.v.	D a t u m		Prinos mc/ha	Dimenz. krtola u cm		Težina 10 krtola kg				
			Sednja	Nicanje žrenje		Vadjenje	Dužina		Širina	Debljina		
1.	Martinović Mirko	Baze Kraljske Kolašin 1020	16.5.	15.6.	1.9.	14.9.	440,00	11,1	6,7	4,4	3,0	
2.	Rakočević Božidar	Drijenak Kolašin 960	9.5.	6.6.	30.3.	13.9.	380,00	8,5	6,4	4,5	2,2	
3.	Medjedović Vuk	Gostilovina Mojkovac 780	20.4.	20.5.	1.9.	13.9.	530,00	9,4	6,8	4,6	3,5	
4.	Jokić Radivoje	Prošćenje Mojkovac 760	10.4.	O r l e d p r o p a o o d p o p l a v a				400,00	8,2	6,3	4,9	2,5
5.	Dedić Salt	Koljeno Rožaje 1030	18.5.	5.6.	10.9.	25.9.	440,00	10,8	6,3	4,8	3,0	
6.	Kalač Adem	Kalače Rožaje 1020	15.5.	10.6.	3.9.	20.9.	320,00	7,7	6,0	4,3	2,5	
7.	Čirković Amir	Skid Plav 950	15.4.	20.5.	8.9.	20.9.	450,00	11,1	7,8	5,9	3,8	
8.	Mirulić Braho	Gusinje Polje Gusinje 930	1.5.	29.5.	8.9.	24.9.	250,00	11,3	6,8	5,4	3,0	
9.	Vujković Veljko	Krnovo Nikšić 1400	19.5.	30.5.	1.10.	15.10.	400,00	10,3	7,2	4,9	3,0	
10.	Šundić Vaso	Župa Nikšić 660	10.5.	10.6.	24.9.	1.10.	200,00	8,1	4,8	3,9	1,1	
11.	Vučetić Rade	Brvenica Pljevlja 800	20.4.	22.5.	25.9.	1.10.	390,00	11,0	7,2	4,4	3,0	
12.	Damjanović Veselin	Kosаница Pljevlja 1300	16.5.	10.6.	1.10.	11.10.	180,00	10,8	6,3	4,3	3,3	
13.	Kasalin Branislav	Virak Zabljak 1500	23.5.	15.6.	29.9.	8.10.	330,00	9,7	6,6	5,0	3,0	
14.	Bošević Danilko	Kov. Dolina Zabljak 1500	9.5.	6.6.	28.9.	4.10.	125,00	7,3	4,0	3,5	1,5	
							400,00	9,5	6,7	4,5	3,5	
							270,00	6,6	5,5	3,1	1,5	
							550,00	11,1	7,9	4,6	3,5	
							260,00	5,9	4,5	3,3	1,5	
							400,00	10,5	7,5	4,8	3,2	
							110,00	7,3	4,0	3,5	1,1	
							520,00	14,3	8,6	6,1	4,0	
							110,00	7,3	4,4	3,5	1,0	

Tab. 7. Proizvodno-demonstracioni ogledi 1980.

Red. broj	Proizvođač	Selo, opština m.n.v.	D a t u m		Prinos mc/ha	Dimenz.krtola cm		Težina 10 krtola kg			
			Sadnja	Nicanje		Zrenje	Vajljenje		Dužina	Sirina	Debljina
1.	Martinović Mirko	Bare Kraljske Kolašin 1020	20.5.	20.6.	2.10.	10.10.	308,00	6,9	4,6	3,2	2,3
2.	Rakočević Božidar	Drijenak Kolašin 960	15.5.	15.6.	29.9.	8.10.	360,00	6,9	4,7	3,6	2,1
3.	Medojević Vuko	Gostilovina Mojkovac 760	20.4.	20.5.	1.10.	8.10.	432,00	7,7	5,2	3,8	2,4
4.	Jokić Obrad	Gojakovići Mojkovac 760	18.4.	6.5.	1.10.	9.10.	250,00	6,9	4,7	3,5	1,8
5.	Dedeić Sait	Koljerno Rožaje 1030	26.5.	20.6.	3.10.	16.10.	308,00	9,2	6,3	4,2	3,4
6.	Kalaš Adem	Kalaše Rožaje 1040	1.5.	30.5.	20.9.	26.9.	375,00	7,5	6,0	4,4	2,6
7.	Čirković Amir	Škić Plav 950	26.5.	15.6.	17.9.	20.9.	330,00	8,2	5,8	3,7	2,6
8.	Mrkulić Brahco	Gusinjsko Polje Gusinje 930	5.5.	1.6.	10.10.	19.10.	360,00	6,6	4,6	3,6	2,2
9.	Vujković Veljko	Krnovo Nikšić 1400	25.5.	10.6.	25.9.	3.10.	357,15	9,8	6,7	4,8	4,0
10.	Šundić Vaso	Župa Nikšić 660	15.5.	5.6.	1.10.	10.10.	160,00	8,6	5,6	4,1	2,7
11.	Vučetić Rade	Brenonica Pljevlja 800	6.5.	25.5.	28.8.	7.9.	350,00	7,7	5,6	4,3	2,9
12.	Demjanović Veselin	Kosenica Pljevlja 1300	18.5.	5.6.	28.9.	5.10.	418,00	8,7	5,5	3,7	3,0
13.	Kasalica Branislav	Virak Žabljak 1500	1.6.	12.6.	5.10.	12.10.	101,00	4,8	3,7	2,3	1,0
14.	Kovačević Danilo	Kov. Dolina Žabljak 1500	9.6.	25.6.	15.10.	22.10.	330,00	7,5	5,4	3,9	2,4
							391,00	5,5	3,9	2,6	1,1
							428,00	9,3	5,8	3,6	2,8
							428,00	9,6	6,1	4,0	3,0

na prema suši, a znatno i prema biljnim bolestima i štetočinama, iako je, izgleda prema napadu zlatice osjetljivija od domaćih odlika. Ima bujan habitus biljaka, intenzivno zelene boje, sa po 5-8 poluuspravnih stabljika, visine oko 50 cm. Cvjeta veoma slabo.

Ispitivana sorta dala je i prve i druge godine ispitivanja osobito visoke prinose za domaće prilike. Oni su u gotovo svim ogledima 1979. iznad 400, a neki i iznad 500 mc/ha. To je do sada neslućeni rod u ovom rejonu ispitivanja. Prinosi 1980. takođe su visoki, iako su nešto niži no prethodne godine. Proizvođači smatraju da je nešto niži rod 1980. nego 1979. nastao kao posljedica kasnije sadnje krompira 1980. u zemljišta nepovoljnog hidrotermičkog stanja, a u nekim rejonima i suše u toku vegetacije. I pored toga svi su proizvođači obje godine ispitivanja veoma zadovoljni rodnom, kvalitetom i otpornošću ispitivane sorte. Smatraju da je rodniija i kvalitetnija od do sada gajenih sorata i odlika, a, prema dvogodišnjem iskustvu, i bolje se čuva zimi i u rano proljeće.

Ogledi su bili u centru pažnje okolnih proizvođača i prolaznika, koji se redovno interesuju za sjeme ove sorte i žele da je sami gaje. Stoga se ona brzo širi, prije svega u okolini oglednih polja. Sudeći prema dosadašnjem interesovanju, nadamo se da će se brzo proširiti na znatan dio ovoga regiona.

Dosadašnji rezultati oglada sa ovom sortom i spremnost proizvođača da je gaje, uz primjenu odgovarajuće agrotehlike, svjedoče o tome da ovakvi ogledi u samom centru kulture krompira u Crnoj Gori, djeluju veoma propagandno i veoma pozitivno na njeno širenje i povećavanje proizvodnje krompira.

Nije teško ocijeniti širi značaj ovakvih oglada i njihovih rezultata u uslovima sve veće međusobne zavisnosti i tješnjih odnosa oblasti, različitih geografsko-ekoloških prilika — pogotovo u vrijeme kada proizvodnja dovoljne količine kvalitetne hrane predstavlja tako značajan činilac stabilnosti razvoja i nezavisnosti svake zemlje i svakoga naroda.

— — —

Poblížom analizom rezultata oglada od 1975-1980. i procjenom valjanosti ispitivanih sorata za gajenje u planinskom području Crne Gore, stiće se utisak da su gotovo sve ispitivane sorte bolje od starih sorata i odlika. Prije svega, one su rodnije i kvalitetnije, a to su osnovne vrijednosti svake sorte i glavni cilj njenoga oplemenjivanja i proizvodnje. Međutim, neke su ispitivane sorte manje ili više osjetljivije na konkretne uslove proizvodnje, a posebno na uobičajenu agrotehniku i niske temperature, koje su u ovom rejonu česte i u toku vegetacije.

U ogledima 1975. ističu se rodnošću u Pljevljima — *Patrones*, *Desiree* i *Eba*, a na Jezerima — *Patrones*, *Marijke* i *Emergo*, i u

agrotehničkim ogledima *Desiree*. Ističu se 1977. na Jezerima — *Blanka, Maja, Vokal* i *Avanti*, a u Pljevljima — *Barka* i *Maja*; 1978. i na Jezerima i u Pljevljima — *Barka, Vokal* i *Maja*, a te iste sorte i 1979. na Jezerima. *Ostara* se veoma dobro pokazala u proizvodno-demonstracionim ogledima 1979. i 1980. Stoga se *Barka, Maja, Vokal* i *Ostara* već mogu preporučiti za gajenje u brdsko-planinskom području Crne Gore, razumije se uz primjenu optimalne ili barem znatno poboljšane agrotehnike.

LITERATURA

Kvakar P.: Okopavine — krompir, Zagreb, 1952.

Pavićević Lj.: Proizvodni rejoni krompira u Crnoj Gori. Poljoprivredni informator, Zagreb, 1957.

Pavićević Lj.: Prilog poznavanju kulture krompira u oblasti katunske nahije. Naša poljoprivreda br. 3-4, Titograd, 1959.

Les essais des cultivars de la pomme de terre dans la région
montagneuse de Monténégro, de 1975 à 1980

par

Dr Ljubo Pavićević
Institut d'Agriculture
Titograd

R é s u m é

Ce travail présente une revue des résultats des essais comparatifs et démonstratifs, menés dans la région montagneuse de Monténégro de 1975 à 1980 avec quelques cultivars de la pomme de terre.

Parmi les cultivars examinés, ils se distinguent, aussi bien par leur productivité que par la qualité, les cultivars suivants: *Barka, Vokal, Maja* et *Ostara*.